

способствует развитию творческих способностей и познавательного интереса учащихся.

Литература:

1. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов-на-Дону. – 1983. – 176 с.
  2. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения. – М.: Педагогика. – 1983. – Т.2. – 405 с.
  3. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М.: Просвещение. – 1981. – 191 с.
- © Маткурбанов А.К., Шачнева Е.Ю., 2018

Моргунова Н.С.

*Харківський національний автомобільно-
дорожній університет*

м. Харків, Україна

e-mail: morgan.ns777@gmail.com

Психологічні стратегії адаптації іноземних студентів у процесі навчання у закладах вищої освіти України

Реалізація процесу інтеграції української вищої школи у світовий освітній простір передбачає вивчення індивідуально-типологічних особливостей адаптації іноземних студентів з метою ефективного психологічного супроводу входження молодшої людини в іншокультурне освітнє середовище.

На відміну від вітчизняних студентів, період адаптації студента-іноземця до нових умов навчання і побуту при вступі до вищих навчальних закладів України може тривати декілька років і визначається великою кількістю соціально-психологічних, медико-біологічних, релігійних проблем, недостатнім знанням мови навчання і відмінностями в системах середньої освіти.

Існує велика кількість підходів до проблеми адаптації як у зарубіжній, так і вітчизняній психології. Закордонні автори розглядають проблему адаптації у межах психоаналітичної (З. Фрейд, Е. Еріксон), гуманістичної (А. Маслоу,

К. Роджерс), біхевіористичної (Е. Толмен, Б. Скіннер) та когнітивної (Л. Фестінгер) концепцій. У працях вітчизняних науковців розглядаються поняття «загальної адаптаційної системи» (Ф. Березін), «адаптаційного бар'єру» (Ю. Александровський), «адаптаційних можливостей особистості» (А. Маклаков, С. Черемянін), проблема критеріїв й рівнів дезадаптації (Г. Овчиннікова). Вивченням адаптивних стратегій, як активних, так і пасивних присвячені роботи М. Марінова, Е. Ануфрієва, М. Тітми, У. Томаса та ін.

Під адаптацією студентів-іноземців до іншомовного середовища та умов навчання у ВНЗ ми розуміємо багатofакторний процес входження, розвитку і становлення особистості студента-іноземця в освітньому просторі вищого навчального закладу в рамках комплексного поєднання і взаємодії інформаційно-функціонального і соціокультурного полів. Навіть за сприятливих умов адаптація – важкий, стресогенний процес. Вона вважається успішною, якщо людина реалізує свій особистісний потенціал, свої можливості і здібності і справляється з виникаючими психологічними та соціокультурними проблемами.

Дезадаптаційні стани, що супроводжують процес адаптації іноземного студента, можуть проявлятися на декількох рівнях: на індивідуально-психологічному рівні – у розвитку негативних емоційних станів, зміні поведінки, базових цінностей, етнічної ідентичності та підвищенні рівня конфліктності; на психосоматичному рівні – в зниженні опору захворюванням, в загостренні синдрому хронічної втоми і т. ін.; на педагогічному рівні – в зниженні мотивації та успішності навчання.

Проблеми психологічної вразливості у період адаптації до іншомовного середовища та умов навчання у ВНЗ, питання профілактики стресогенних впливів та їх наслідків, підтримки необхідного для успішної навчальної діяльності рівня психічного і фізичного здоров'я є ще недостатньо дослідженими і потребують ретельного розгляду.

Метою нашого дослідження було визначення стратегій адаптації іноземних студентів. У дослідженні брали участь іноземні студенти з

Туркменістану, Узбекистану, Марокко, Китаю, Монголії та африканських країн, які навчаються у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті (150 осіб). Для вирішення завдання дослідження у якості основної нами було застосовано методику «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Л. Янковський, модифікований варіант В. Константінова) [1] з використанням кластерного аналізу за шкалами: задоволеність, інтерактивність, конформність, депресивність, ностальгія та відчуженість.

Відмінності у поєднанні отриманих показників дозволили виявити три групи з певними стратегіями адаптації. Перший кластер «Стратегія адаптації з тенденцією до пристосування», другий кластер «Стратегія адаптації з тенденцією до злиття» і третій кластер «Стратегія адаптації з тенденцією до відчуження». Після застосування критерію Краскела-Уолліса отримані дані показали наявність статистично значущих відмінностей за всіма параметрами методики «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища».

За результатами дослідження можна констатувати, що у групах з різними стратегіями адаптації присутні студенти з різних регіонів, тобто немає прямої залежності сформованої стратегії адаптації від етнокультурної дистанції студента і країни його навчання. На основі аналізу визначення відсоткового співвідношення представників груп студентів з різних регіонів світу слід зазначити, що більшу частину групи «Пристосування» складають студенти з Марокко (35%), далі йдуть студенти з Туркменістану й Узбекистану (30%), з країн Африки (20%) і 15% з країн Азії. Нами було встановлено, що в групі «Злиття» більшість – студенти з Туркменістану й Узбекистану (45%), за ними йдуть представники Марокко (40%), Китаю і Монголії (10%) і всього 5% з країн Африки. Результати показали, що в групі «Відчуження» більшість – студенти з Азії (45%) та Африки (35%), 15% з Марокко і 5% з Туркменістану й Узбекистану.

У результаті аналізу процентного співвідношення чисельного складу респондентів було виявлено, що більшість студентів з різних регіонів увійшли

до групи зі стратегією «Пристосування» (58%), далі за чисельністю йде група «Злиття» (30%), а потім «Відчуження» (12%).

Для групи досліджуваних зі стратегією адаптації з тенденцією до пристосування («Пристосування») характерним є збереження своєї ідентичності і тісний зв'язок з іншою культурою, вихід за межі власної культури у більш загальний культурний простір. Показники позитивних шкал адаптації (задоволеність, інтерактивність, конформність) у досліджуваних цієї групи є вищими за середні, а показник шкали ностальгії лежить у зоні середніх значень. Показники негативних шкал адаптації (депресивності і відчуженості) у досліджуваних цієї групи знаходяться в зоні низьких значень.

Досліджувані, що увійшли до групи «Стратегія адаптації з тенденцією до злиття» показали найбільш високі результати по шкалам задоволеності й інтерактивності. Показники шкал депресивності і відчуженості у досліджуваних цієї групи є найбільш низькими. Студентам, які увійшли до цієї групи, властиві тимчасова часткова відмова від власної культурної ідентичності, орієнтація на ідентифікацію з новою культурою, на засвоєння нових культурних цінностей. Представники цієї групи найбільш активно входять у нове соціальне середовище, вони більш налаштовані на розширення соціальних зв'язків, більш впевнені у своїх можливостях, налаштовані на контроль своєї поведінки з урахуванням норм, ролей і соціальних установок нового суспільства, більш спрямовані на співпрацю з іншими.

Група досліджуваних, у яких переважає стратегія адаптації з тенденцією до відчуження («Відчуження»), характеризується високими показниками за негативними шкалами адаптації (депресивність і відчуженість). За рівнем конформності представники цієї групи мають найнижчі значення, а за шкалою ностальгії показали доволі високі показники. Вони важко переживають розлуку з батьківщиною, відчують почуття роз'єднаності зі звичними цінностями і нормативами і неможливістю знайти нові. Вони періодично відчують спустошеність і меланхолію, тугу, переживають відчуття, що вони «не на своєму місці». Для цих студентів життя в новій культурі частіше забарвлюється

в похмурі тони. Це супроводжується неможливістю реалізувати свій рівень очікувань, пов'язаний з соціальною та професійною позицією, зниженою самооцінкою, безпорадністю перед життєвими труднощами, почуттям безперспективності і неможливістю реалізувати свої здібності, неприйняттям себе та інших, пригніченістю, спустошеністю і ізольованістю.

Отримані результати дозволять вивчити особливості прояву стратегій адаптації іноземних студентів і розробити систему діагностики, профілактики й корекції негативних наслідків цього процесу в умовах полікультурної освітньої взаємодії.

Література:

1. Константинов В.В. Адаптация личности: теория и диагностика: учебно-методическое пособие / В.В. Константинов. – Пенза, 2005. – С. 23-31.

Никулина И.Я.

Одесский национальный политехнический университет

г.Одесса, Украина

e-mail: Nikulina_IJ@ukr.net

Языковая личность и психология

Современная лингвистика все в большей степени становится ориентированной на человека, а центральным предметом изучения является языковая личность. Известны различные подходы к изучению ЯЛ, определяющие статус ее существования в лингвистике, социолингвистике, психолингвистике, лингвометодике. Для нас интерес представляет разработанная Большовой А.Ю.[1] лингвопсихологическая типология языковых личностей, которая включает следующие типы.

1. **Метасимволическая языковая личность.** В психологии квалифицируется как мыслитель-теоретик. Психологическая характеристика базируется на доминировании интуиции и логики при слабой представленности в психотипе сенсорики и эмоций. Особенности вербального